

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 37

ЯК РОЗПІЗНАТИ НАСИЛЬСТВО ТА ПРОТИДІЯТИ ЙОМУ

Н.О. БОНДАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: nataleksbondarenko@gmail.com

Анотація. В статті висвітлено проблему насильства та його наслідки щодо психологічного розвитку особистості, проаналізовано принципи роботи з постраждалими від домашнього насильства. Ймовірно, насильство завжди було частиною людського існування. Його різноманітні прояви можна побачити в усіх куточках світу. Лише за останній час цьому питанню приділяється особлива увага. Тема насильства і агресії стали однією з найактуальніших з кінця 20 століття. Тема домашнього насильства поступово починає обговорюватися, в основному завдяки зусиллям жіночих громадських організацій, спеціалістів в галузі гендерних та соціальних досліджень. Під тиском громадськості, почалась активна державна допомога кризовим центрам і притулкам для жінок, які пережили насильство. У нашій країні проблемі домашнього насильства почали приділяти увагу зовсім недавно. Кількість наукових досліджень вивчення шлюбу щодо насильства та жорстокого поводження з дітьми обмежені. Міжнародна увага до проблеми домашнього насильства підкреслюється численними дискусіями на конгресах ООН з питань жінок.

Ключові слова: сім'я, насильство, види насильства, принципи соціально педагогічними роботи, проблеми насильства

Актуальність (Introduction).

Актуальність порушення даної проблеми полягає в тому, що домашнє насильство почало розглядатися як серйозна соціальна проблема та отримало негативну оцінку суспільства. Домашнє насильство – це цикл, який повторюється все частіше: фізичне, словесне, духовне насильство. Усі ці фактори становлять реальну загрозу фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, яке здійснюється з метою контролю, залякування та нагнітання страху.

Значущість проблеми соціального насильства полягає ще в тому, що дуже важливо вести роботу щодо даного напрямку, сприяючи зміні традиційних і звичних для нашого цивілізованого суспільства стереотипів щодо такого зовсім нецивілізованого

способу побудови взаємин. Необхідно глибше здійснювати дослідження в цій області для більш широкого ознайомлення з даною проблемою всього суспільства, для того, щоб насильницькі дії в сім'ї сприймалися не як щось звичне і неминуче, а як неприйнятну поведінку партнера.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Л. Шерманом і Р. Берксом в 1984 р. було покладено початок першим дослідженням в області домашнього насильства. Тоді ж Б. Леві видав книгу, в якій зазначалося, що домашнє насильство є широко поширеним та серйозним захворюванням, яке вражає людей із усіх верств суспільства. У цій галузі працювали і американські вчені: Р. Жіль, М. Стейнман, Л. Лерман, Д. Зорка. Слід зазначити, що в останні

роки увага до проявів домашнього насильства значно зростає, оскільки динаміка випадків насилля стрімко росте.

Мета (Purpose). Метою даного дослідження було з'ясувати розуміння поняття «насилля» та методи соціальної роботи з особами які зазнали домашнього насильства.

Відповідно до поставленої мети було за доцільне вирішити наступні завдання:

1) означити поняття домашнього насильства;

2) охарактеризувати домашнє насильство;

3) надати загальну характеристику наслідкам, які спричинені через потерпання від домашнього насильства;

4) описати особливості людей, які піддаються насильству в родині;

5) надати рекомендації для соціальних працівників щодо роботи з жертвами домашнього насильства.

Об'єктом дослідження стало домашнє насильство як масштабна соціальна проблема суспільства.

Методи (Methods). Для формування загальної картини проблеми було використано наступні методи:

- вивчення теоретичного аналізу документів і офіційних матеріалів, літератури, навчальних програм і посібників;

- проведення опитування на тему «Обізнаність щодо насильства в сім'ї» та аналіз результатів.

Результати (Results). Згідно з першим глобальним дослідженням насильства в сім'ї, проведеним у 2005 році Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), примус з боку сексуального партнера є однією з найпоширеніших форм і зустрічається частіше, ніж фізичний напад або зґвалтування незнайомцями.

Інша точка зору науковців сконцентрована на самій структурі сім'ї. Так звана теорія сімейних систем

розглядає проблему домашнього насильства крізь призму комунікаційних стратегій, які існують всередині сімейного кола. Факт насильства в рамках даної теорії трактується як наслідок трагічної помилки, зробленої під час формування сімейного простору і призводить до порушення комунікаційного процесу і виникнення конфліктів. На цій теорії, наприклад, базується практика спільного консультування подружжя.

Найбільш поширений і небезпечний вид - це фізичне насильство. Воно характеризується такими діями як поштовхи, хапання, кидання, нанесення ударів долонею і / або кулаком і / або сторонніми предметами, утримування, удушення, стусани; використання зброї тощо.

Згідно з даними, приблизно кожна третя українка страждає від фізичного насильства з боку чоловіка.

Сексуальне насильство – це примус до статевих стосунків за допомогою сили, погроз чи шантажу (зґвалтування). Зґвалтування в шлюбі все ще залишається злочином, яке багато хто просто не хоче помічати і таким чином провокують його в праві на існування.

Психологічне насильство має на увазі наявність вербальних (словесних) образ, шантажу, актів насильства по відношенню до дітей або іншим особам для встановлення контролю над партнером, погрози суїциду з боку кривдника, погрози по відношенню до жертви або іншим особам, руйнування предметів, переслідування, контроль над діяльністю жертви, контроль над колом спілкування жертви, контроль над доступом жертви до різних ресурсів (отримання соціальної та медичної допомоги, спілкування з друзями, отримання освіти, роботі і т.д.).

Економічне насильство може виражатися в таких формах: відмова в утриманні дітей, приховування доходів, трата кривдником сімейних грошей тільки на власні потреби, самотійне

прийняття більшості фінансових рішень, найсуворіший контроль над витратами членів сім'ї т.д.

Насильство негативно впливає на такі важливі питання, як охорона здоров'я, безпечне материнство, планування сім'ї, профілактика інфекцій, що передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ/СНІД.

Для багатьох жертв домашнього насильства медичні працівники є основним і часто єдиним джерелом контакту з громадськими службами, які можуть надати їм підтримку та інформацію про те, як захистити себе від кривдників. Говорячи про небезпеку домашнього насильства, про масштаби його впливу, необхідно враховувати, що навіть якщо насильницькі дії спрямовані лише на одну особу, всі інші члени сім'ї продовжують страждати.

Проблема домашнього насильства в суспільстві з'явилася не сьогодні. І якщо ми звернемося до історії, то побачимо, що зовсім нещодавно насильство в побуті було фактично узаконено.

Тільки в 70-ті роки двадцятого століття ця проблема стала суспільно значущою, а подружнє насильство визнали неприпустимим.

Лише в 1993 році з ініціативи жіночих громадських організацій з'явилися перші публікації, присвячені цій проблемі. Почали створюватися перші телефони довіри, кризові центри, та притулки для постраждалих від домашнього насилля.

Після таких публікацій громадськість нарешті дізналася, що 40% усіх тяжких насильницьких злочинів відбуваються в сім'ї. Серед різних категорій потерпілих від насильницьких злочинів перше місце посідають особи, які загинули та отримали тілесні ушкодження внаслідок сімейних конфліктів.

Після таких заяв, мітингів і вимог в Україні офіційно затвердили – домашнє насильство існує і воно карається. Але, на жаль, все дійшло до

фізичної розправи. Проте ні слова не було сказано про моральний, психологічний чи економічний «терор» у родині. Ситуація не змінилася до сьогодні. Всім зрозуміло, що проблема домашнього насильства є соціальним лихом і трагедією. Але відсутність чітких визначень і наявної теоретичної бази, вичерпної інформації про ступінь поширеності та причини застосування сили в сімейних відносинах, а також відсутність федерального закону, який забезпечує захист жертв насильства, зводять все ні до чого.

Толерантність суспільства до будь-якого виду насильства – це фактично відмова від створення сучасного цивілізованого суспільства. Ми звикли бачити різного роду насильницькі дії в ЗМІ, на телебаченні та в кіно. Він став ставитися до нього спокійно і не помічати, тому в цій ситуації, здається, позиція держави особливо важлива.

Щоб детальніше розкрити проблему фізичного насилля в родині, було проведено анонімне опитування на тему «Попередження фізичного насилля в родині» серед учнів спеціалізованої школи імені О.Гончара м. Києва.

Щодо питань, з яких складалась анкета, то можна ознайомитися за посиланням <https://forms.gle/ze1x4gFUYPbnX7z27>.

Отже, перейдемо до результатів опитування. Загальна кількість учасників опитування склала 150 осіб, із них 88% опитуваних це жінки, 11% - чоловіки. В опитуванні взяли участь 49% осіб у віці 14-15 років, 51% - особи у віці 16-17 років.

З загального числа опитуваних, проживають у повній сім'ї - 88,8%, 11,2% - тільки з мамою.

80,1% - проживають у місті та 19,9% проживають за межами міста.

Матеріальний стан респондентів достатній для життя, так вважають 50,3% з загального числа

опитуваних, решті ж важко було дати відповідь на це запитання.

98,3% опитуваних знають що таке насильство, а 2,4% опитуваних вважають, що не дуже обізнані в цим поняттям. І, що є дивним, жоден з опитуваних не вважає, що пережив фізичне насилля в родині.

Один із блоків опитувальника був направлений на з'ясування обізнаності респондентів, щодо наявних послуг для постраждалих від домашнього насильства. І, як з'ясувалося, що знають про подібні послуги лише 42,9% опитуваних, 26,7% мають здогадки, куди звертатися за послугами для постраждалих, і 18,6% опитуваних взагалі не знають, куди звертатися. А 15,5% респондентів не впевнені, що у громаді надаються послуги для постраждалих від домашнього насильства.

Враховуючи поширеність проблеми та її латентність, робота з постраждалими від домашнього насильства не повинна обмежуватися роботою з прямими зверненнями. Спеціальний скринінг (виявлення) домашнього насильства необхідно проводити і при роботі з іншими категоріями клієнтів, наприклад, з дітьми, людьми похилого віку, інвалідами – незалежно від характеру тієї чи іншої скарги. Крім того, при організації такого виду соціальної роботи необхідно враховувати специфіку домашнього насильства, а особливо той факт, що постраждалі безпосередньо звертаються за допомогою під час травматичної ситуації, яка загрожує їхньому здоров'ю та життю.

Саме з цієї причини робота з постраждалими від домашнього насильства повинна бути заснована на особливому підході, що базується саме на теорії домашнього насильства.

В основу організації ефективної соціальної роботи з постраждалими повинні бути покладені наступні принципи.

По-перше, принцип безпеки, так як домашнє насильство несе загрозу життю постраждалих. У ситуаціях домашнього насильства існує велика ймовірність як летального результату (вбивство), так і суїцидального (самогубство).

По-друге, принцип взаємної довіри і поваги об'єкта і суб'єкта соціальної роботи, тобто потерпілої і соціального працівника. Ця вимога диктується специфічним характером проблеми і включає такі аспекти як конфіденційність, відмова від прагнення «переробити» клієнта соціальної роботи, і т.д.

По-третє, принцип безоціночності. Соціальні працівники повинні повністю приймати розповідь постраждалого, не оцінювати вчинки та не критикувати зроблені дії.

По-четверте, принцип просвітницької діяльності, спрямованої як на конкретних потерпілих, з якими проводиться безпосередня робота, так і на суспільство в цілому.

По-п'яте, принцип комплексного аналізу, який повинен бути покладений в основу діагностики проблеми. У зв'язку з латентністю домашнього насильства, а також з відсутністю у постраждалих знання основних характеристик проблеми, соціальний працівник повинен піддати комплексному аналізу всю інформацію, отриману від жертви.

По-шосте, принцип самостійного прийняття рішень постраждалої – який повинен стати основним методом соціальної роботи. Постраждалому не слід нав'язувати певні сценарії дій, йому можна лише позначити різні варіанти і можливості поведінки. Вибір і прийняття рішення залишається за жертвою.

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству необхідно:

- розроблення і поширення превентивних заходів щодо

попередження домашнього насильства з метою охоплення всіх молодих людей;

- професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства;

- посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства;

- вивчення масштабів домашнього насильства;

- зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству.

Висновки і перспективи (Discussion). Як висновок, можна зробити, що проблема насильства в сім'ї, існує давно і у всіх країнах. Відображає дисгармонію і перекося, що існують у взаєминах у суспільстві. Гострота цієї проблеми свідчить про нездорову соціально моральну поведінку кривдника. Наше суспільство розвивається, стає більш гуманістичним, але це не означає, що реальне життя позбавлене драматизму. Об'єктом насилля частіше стають дружини та діти, тобто найслабші. Вони відчувають на собі все - приниження, грубу силу, погрози, експлуатацію, економічні обмеження та багато іншого.

До соціальних і психологічних проблем насильства в сім'ї відносяться: стреси, важкі депресії, самоізоляція від суспільства, суїцидальні спроби.

Соціальна робота з жінками та дітьми що зазнали насильства в сім'ї, є ключовою ланкою для їх реабілітації та інтеграції в суспільство. Будучи видом мультидисциплінарної діяльності і реалізуючись в області інтересів охорони здоров'я і соціального захисту населення, соціальна робота використовує форми і методи, що склалися в інших системах, а саме: реабілітаційні, психотерапевтичне відновне лікування, соціальне консультування, соціальна допомога, соціальне обслуговування в стаціонарних установах, організація

денного перебування в установах соціального обслуговування. Крім того, в сфері соціальної діяльності.

Такі категорії громадян мають право на термінове соціальне обслуговування (в відділеннях термінової соціальної допомоги), яке включає в себе наступні соціальні послуги: надання долікарської медичної допомоги, сприяння в отриманні тимчасового житлового приміщення, надання громадянам правової допомоги в цілях захисту їх прав, надання екстреної медико психологічної допомоги в тому числі по телефону довіри і т.д.

На мою думку, суспільство потребує більш активніших дій, щодо розуміння самої суті проблеми та форм його прояву, адже більшість батьків не вважають, що штовхання дитини - насильство; більшість чоловіків впевнені, що можуть вдарити жінку, і це для них є нормою, яка з ним сперечається. Це лише міфи, які міцно закріпилися в нашому суспільстві, яким вже не має місця на даному етапі формування гуманного суспільства та розвитку нашої держави. Варто удосконалити систему роботи із жертвами та суб'єктами насильства, адже велика кількість звернень постраждалих так і залишається без уваги, більшість, як показало дослідження, навіть боїться звернутись за допомогою.

Список використаних джерел

1. Джужа О. М. Курс кримінології: Загальна частина: у 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.

2. Кімел Майкл С. Гендероване суспільство/Кімел Майкл С. [Пер з англ. Альошкіна С.] - К.: Сфера, 2003. - 490 с.

3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

4. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мільютіна. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. – С. 203.

References

1. Juzha O. M. Course of criminology: General part: in 2 books. / O. M. Dzhuha, P. p. Mykhaylenko, O. G. Kulyk and others. - K.: Yurinkom Inter, 2001. - 352 p.

2. Kimmel Michael S. Gendered society/Kimmel Michael S. [Per

from English. Alyoshkina S.] - K.: Sphere, 2003. - 490 p.

3. Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence" dated December 7, 2017 No. 2229-19 [Electronic resource]. - Access mode:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

4. Maksimova N. Yu. Social and psychological aspects of the problem of violence / N. Yu. Maksimova, K. L. Milyutina. - K.: Committee for the Promotion of Protection of Children's Rights, 2003. - P. 203.

HOW TO RECOGNIZE VIOLENCE AND PREVENT IT

N.O. Bondarenko

Abstract. The article highlights the problem of violence and its consequences for the psychological development of the individual, analyzes the principles of working with victims of domestic violence. Violence has probably always been a part of human existence. Its various manifestations can be seen in all corners of the world. Only recently has special attention been paid to this issue. The topic of violence and aggression has become one of the most relevant since the end of the 20th century. The topic of domestic violence is gradually beginning to be discussed, mainly thanks to the efforts of women's public organizations, specialists in the field of gender and social studies. Under public pressure, active state aid to crisis centers and shelters for women who have survived violence began. In our country, the problem of domestic violence began to be paid attention to quite recently. The number of scientific studies examining marriage in relation to violence and child abuse is limited. International attention to the problem of domestic violence is highlighted by numerous discussions at UN congresses on women's issues.

Key words: family, violence, types of violence, principles of socio-pedagogical work, problems of violence